

Nedeljka Pirjevec

Zaznamovana

Založba Obzorja, Maribor 1992

Knjižni prvenec Nedeljke Pirjevec je bralcem, posvečenim v skrivnosti slovenske literarne vede, zaradi avtoričinega priimka in na videz nekoliko patetičnega naslova bržčas vzbudil radovednost, da bi o fascinanti osebnosti Dušana Pirjevca izvedeli še več, recimo, nenavadnega. Kot pa skesan priznava nekaj teh posvečenih, sugestivnost besedila v bralcu že po nekaj straneh izklopi željo po razgrebanju biografskih presenečenj. Dejstvo, da je poleg prvoosebne pripovedovalke ključna oseba besedila njen življenjski sopotnik Dušan Pirjevec, obremenjuje pripoved le toliko, kolikor zaznava in upodablja usodo enkratnega individuuma, ki se mu na njegovi razvojni poti pridružuje drugi enkratni individuum, ob katerem v prvoosebni pripovedovalki dozoreva zavest o osebni identiteti.

Položaj subjekta, senzibilne prvoosebne pripovedovalke, pravzaprav definira že naslov: besedilo je v svoji zaokroženi formi pisano kot osmislitev preživetih dogodkov v dogajanju pripovedovalkega razvoja. Retrospektivno pripoved, ki prepleta fragmente dveh časovnih nivojev, ureja fatalistična perspektiva, ki s pogledom nazaj odkriva fatalnost preživetega. "Poskus oživitve nekega napol pozabljenega časa", kot pravi avtorica, zato poteka iz že-najdenosti, vednosti, identitete, ki je zaznamovanost.

Morda edinole vztrajanje v tej zaznamovanosti, v spominjanju nanjo, omogoča ohranitev doživljaja nekakšne posvečenosti lastnega bivanja. Poenotenje v ljubezni na ozadju smrti pripovedovalki vrača izgubljeno otroško predstavo, s preveč smrtmi razžrto podobo harmoničnega "zaobljenega" sveta. Vendar smrt igra bistveno vlogo tudi v na novo najdeni harmoniji: ko narašča zavest o bližajoči se Andrejčevi - kot avtorica poimenuje svojega življenjskega sopotnika - smrti, v erotično in širše življenjsko razmerje prikrito vstopa unamunovsko naglaševanje občutka lastne živosti. Konstituira ga bolečina. Bolečina, ki jo vzbujajo hipne reminiscence še med Andrejčevim umiranjem, in tista, ki jo obuja spomin na to iztekanje, postaja hrepenenjski objekt ("naj me spominja"), ker vse preživeto osmišlja v enotno in enkratno subjektivno resničnost, s tem pa pripovedovalki izroča njeno identiteto.

Pripoved namreč elegično intonira, "zaznamuje", že prvi fragment besedila in prvi v vrsti tistih, ki upovedujejo Andrejčevo umiranje. Fragmenti tega časovnega nivoja ohranjajo tesnobno "zaobljenost" sveta ter se prepletajo s členi verige pripovedovalkega dozorevanja, ki mu prav tehnika prepletanja daje nadih fatalnosti. Gre za dogajalni čas tistega dela pripovedovalke avtobiografije, ko v njeni intimni sferi o Andrejcu še ni bilo sledu, vendar je njuno poznejše skupno doživljanje "pripravljalna" vrsta teh dogajalnih drobcev, ki jih pripovedovalka vzvratno osmišlja na način "izkristaliziranega časa".

Po uvodnem elegičnem fragmentu - akordu se pripoved premakne v prvo otroško doživetje groze, ki je znotraj procesa dozorevanja dragocena zaradi svojega izkustvenega pomena. Radikalizira ga vrsta drugih podobnih iz vojnega časa, ko se harmoničnost (krščansko) urejenega sveta iz otroške predstave modificira v popreproščeno, še vedno otroško dualiziranje ljudi v Nemce, ki so "pekel", in "angele partizane", čeprav se vanj že zarisuje dvom o izključnosti te sheme. Docela milino urejenega sveta razbijejo smrti, ki se jim ni mogoče izogniti. Fragmenti povojnega "sivega časa" prisotnost smrti implicitno ohranjajo, ko v ženski svet vdirajo v sebi zgroženi eksekutorji "iz kleti". Ti pa so že napoved Andrejca oziroma njegove tesnobno slutene preteklosti, zaradi katere v pripovedovalkinih očeh postaja "padli angel" žalostnega pogleda, zaznamovan s človeško dvojnostjo. S tem, ko je nosilec mnogih smrti, in hkrati s tem, ko ljubi na način "daru in čudeža", postane bistvo pripovedovalkega erotičnega doživetja sveta - in doživetja smrti, postane torej nosilec tragične enosti. ("Ali ti sploh veš, kaj pomeni ljubezen odraslega možkega? Besede me presekajo, njegov glas je oddaljeno grmenje, sliši se kot grožnja, zdi se mi, da me opominja na skrito prisego, nekaj neizmerno žalostnega je v njem, kar povzroči, da mi za hip telo zatrepeta od slutnje smrti.") Vse poprej doživete smrti se zgoščajo v eno, bistveno, njegovo, kakor predzgodba tragedije, ki akcentira trpljenje za usojeno in usodnostno tragično zmoto, njeno katastrofično iztekanje pa še radikalizira tesnobno "zaobljenost" sveta.

Bistven motiv poenotenega doživetja je motiv konja. Medla spominska predstava se v pripovedovalki vzbudi ob prvem srečanju z Andrejcem, kot da je on vojak, ki je nekoč prijezdil mimo na belem konju. S pripovedovalkinim erotičnem dozorevanjem ob Andrejcu, kamor se bolj in bolj jasno zarisuje zavest o bližnji smrti, pa se motiv vrača kot trenutek, v katerem predstava o konju izgublja belino, prehaja v strašljiv "oddaljen topot kopit, en sam konj, ki galopira proti nama," dokler se proti izteku dogajanja ne obarva v črno in se slednjič ne "zalesketa na njem tudi kosa."

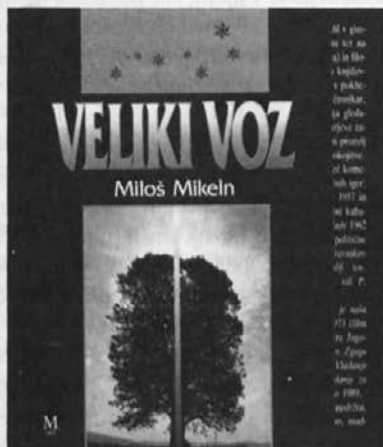
Na ozadju smrti - in edino tako - se erotični stik dveh individuuumov stopnjuje v radikalno izkušnjo ekstatičnosti, ki jo omogoči popolna predanost erosu, torej drugemu od dveh. Fragment skupinskega akta s pomensko podstavo rituala plodnosti, (trenutne) zmage nad smrtjo, pripovedovalko privede do učlovečenja in hkrati božanskosti Astarte. Vzpostavljeno organsko (mitsko) doživetje sveta spremljajo hipne, drobne refleksije z leksiko krščanske liturgije. Ljubezenski akt pripovedovalka tako

identificira z obhajilom, posvetitvijo, torej s poenotenjem subjekta ter vidne in nevidne danosti krog njega.

Kakor že formalna raven - pripoved se namreč začneja s koncem, dozorelostjo subjekta, in končuje z začetkom, primarnim doživljajem soočenja z grozo - tudi vsebinska raven s tem erotičnim vrhom uravnovesi oziroma dokončno poenoti soodvisnost življenjske ekstaze in smrti. Poenotijo se pripovedovalkini fragmenti, jo osmislijo in identificirajo.

Seveda je tale spis suho abstrahiranje, ki zato nujno zgrehši celotno razsežnost impresionistično slikanih in nizanih fragmentov. *Zaznamovana* veliko širše in senzibilno žarči svojo pripoved z vednostjo, nežnostjo, žalostjo.

Vanesa Matajč

M
MIHELČ

**NAGRADA
KRESNIK 93**

Miloš Mikeln VELIKI VOZ

Zgodovina se nikjer ne odraža pretresljiveje kot v odsevu človeških usod. Miloš Mikeln z dramatično napetostjo sledi zgodbi dveh bratov, dveh slovenskih družin, od prve svetovne vojne do konca druge in v prvih letih po njej. Pričevanje o Slovencih v zanje najbolj usodnem stoletju.